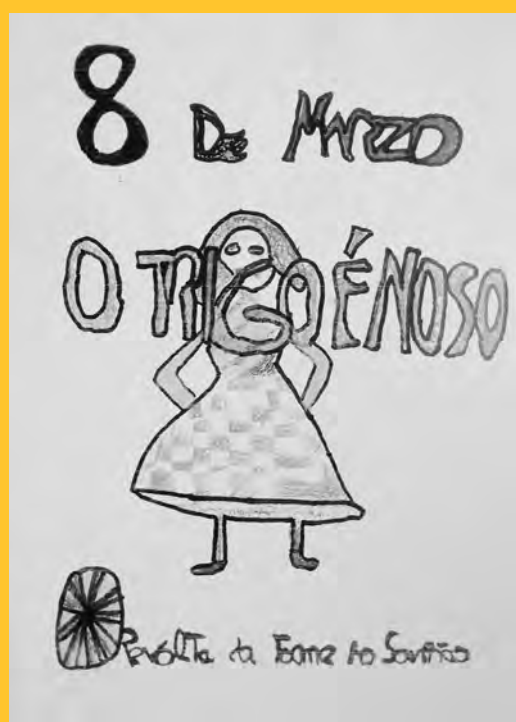

As mulleres do Saviñao. Descubrindo a nosa memoria histórica

Ana María Quintela Gómez

CPI Dr. López Suárez – Escairón. O Saviñao
aquintelag@gmail.com

REVISTAGALEGA
DE EDUCACIÓN

ISSN: 1132-8932

Páx. 76-78

CONTEXTO

No ano 1946, en plena posguerra e época de necesidade, un grupo de cen mulleres fai fronte ás forzas armadas para impedir que leven o trigo e o centeo, que será o sustento das súas familias, para outros lugares. Non coñecen o medo e, despois de apelar ao mestre e ao alcalde, e ver que os telegramas e boas palabras non servían de nada, agrúpanse e, sendo cen, fan fronte ás forzas da orde conseguindo que non lles rouben o gran. Na segunda ocasión xa serán catrocentas custodiando toda unha noite, e durmindo no salón de baile, o almacén no que se garda o sustento dos seus fillos e fillas. Pero desta vez o gran é levado ante a presenza de catorce gardas civís armados. Toda unha historia de valentía e de supervivencia.

Escairón, o escenario desta historia, era unha zona moi rica na produción de cereal, mais ese ano fora de moi malas colleitas no Saviñao. Con todo, a produción fora boa pero había que entregala toda ás forzas do orde para logo ser distribuída nas famosas “cartillas de racionamento”... se non acababa no estraperlo, claro. Con posterioridade, pasado o tempo, o gran viría da Arxentina, xa que a pobreza e carestía de alimentos eran extremas.

O CPI *Doutor López Suárez* de Escairón está situado nunha zona rural e gandeira. O centro é dunha liña e abrangue desde Infantil ata cuarto de ESO. Esta convivencia de idades, intereses e niveis en momentos de recreo, comedor etc. fai enormemente atractiva calquera experimentación que leve consigo a interacción entre maiores e pequenos, interacción na que en grande medida está baseada esta experiencia.

OBXECTIVOS DA EXPERIENCIA

A experiencia educativa arredor da mulleres do Saviñao foi destinada a 1º de ESO, perseguindo en concreto obxectivos determinados nas áreas do Obradoiro de Lingua, de Igualdade de xénero e de Educación plástica. Dirixiuse, igualmente, aos niveis de 3º, 4º, 5º e 6º de Primaria, particularmente na área de Educación plástica e audiovisual.

No momento da concepción do proxecto, marcáronse principalmente estes obxectivos:

- Coñecer o pasado do noso concello e o papel que desempeñaron as nosas avoas, bisavoas e tataravoas en situacións de necesidade extrema.
- Chegar a entender parte da nosa memoria histórica, integrándoa na nosa sociedade actual.
- Expoñer feitos de xeito entretido e comprensible, empregando diversos medios audiovisuais: ilustracións, fotografía, música e unha linguaxe axeitada.
- Valorar e comparar o rol da muller na sociedade rural galega, ou “matriarcado”, e contrastala con roles actuais.
- Familiarizarse co uso das novas tecnoloxías a través de programas como *OpenOffice*, *Microsoft Power Point* ou *Cute Cute* para crear un resultado final artístico e informativo.
- Asumir responsabilidades de traballo dentro dun grupo

FORMULACIÓN E DESENVOLVEMENTO CONCRETO

Esta é unha historia de empoderamento feminino, de memoria histórica e de heroínas que permaneceron durante décadas ignoradas e que aínda hoxe son descoñecidas para boa parte da poboación do Saviñao.

A testemuña dun veciño nonaxenariano que lembraba con total nitidez todo o que sucedera cando el tiña dezaseis anos, foi crucial e tremendamente emotiva para o alumnado. Logramos xuntar artigos publicados sobre o feito por parte de historiadoras recoñecidas como María Xesús Souto, e pouco a pouco reunimos un arquivo fotográfico de Pepe Carriola, un veciño de Escairón afeccionado á fotografía anti-

ga, que foi o que definitivamente nos axudou a situar a nosa historia con imaxes no ano 1946. Descubrimos tamén un grupo vigués que lles dedicara unha canción a estas heroínas, “Os Falperryrs” co tema “As mulleres do Saviñao”. Neste punto, xa no centro tiñamos clara a historia das mulleres e daquela seríamos nós quen contaríamos a historia das súas familias aos nosos alumnos e alumnas. E todo iso con vistas ao 8 de marzo.

O PROCESO

Como adiantamos, as materias involucradas na experiencia foron Educación plástica en 1º ESO, e as materias de libre configuración de Igualdade de xénero e Reforzo/Obradoiro de lingua, en Primaria. Historia e Lingua son ferramentas fundamentais para familiarizarse co vocabulario (*cartilla de racionamento, estraperlo...*). Unha terceira ferramenta que nos resultou moi útil foi o arquivo fotográfico que atopamos do Escairón dos anos 40.

A través de documentación elaborada polo profesorado, explicación de terminoloxía (Xeografía e historia), visualización de imaxes (Plástica e Igualdade de xénero), do arquivo fotográfico “O vello Escairón” de Pepe Carriola, coa canción “As mulleres do Saviñao” de Falperryrs... comezamos a nosa andaina.

Na materia de Igualdade de xénero o alumnado crea os seus cómics despois de coñecer a historia, ver fotos, entender o contexto histórico e poñerse en situación. Agora toca a parte creativa e ver como plasmariamos toda esa información nunha banda deseñada que logo será exposta. Ademais, en grupo elaboramos montaxes co *Power Point* sobre a historia que pos-

teriormente serían expostas o día 8 de marzo na Biblioteca. O traballo en grupo realízase na aula de informática e implica responsabilidades como selección e busca de imaxes, maquetación e manexarse no programa *OpenOffice*.

En Plástica de 1º de ESO elaboran coa profesora unha curtametraxe empregando o programa de edición de vídeo *Cute Cute*. Distribúense roles e vestimentas acordes coa época: o alcalde, o estraperlista, os gardas civís, as mulleres... O filme sería exposto con motivo do 8 de marzo tamén na Biblioteca.

Esta parte é especialmente significativa xa que o alumnado de 1º de ESO do Obradoiro de lingua e de Igualdade de xénero é o encargado de visitar as aulas de Primaria e Infantil para contarlles aos nenos e nenas máis pequenos a historia das mulleres. Para iso, á parte da súa propia oratoria, que debe adaptarse a esas idades, conta con fotografías da época e cos cómics que elaboramos sobre a historia

que pretendemos transmitir. Os mesmos nenos e nenas de Infantil quedan abraizados cos cómics coloristas que proxectan os seus compañeiros e que narran como se fosen un conto.

Nesta parte da experiencia colabora coa súa valoración o profesorado de Primaria e Infantil que dispón dunha folla de rúbricas valorativa da exposición oral dos nosos conferenciantes, que logo contará na cualificación das respectivas materias, e na que aparecen reflectidos diferentes aspectos referidos á exposición.

O TRABALLO VISIBLE

O 8 de marzo, Día da muller, convócase un acto especial na biblioteca dedicada ás *Mulleres do Saviñao*. Os receptores son os alumnos e alumnas de Secundaria, que teñen ocasión de escoitar a testemuña gravada de Enrique, o veciño no-

naxenario contando os feitos en primeira persoa, os traballos con Power Point realizados en Igualdade de xénero, e por último, a curtametraxe onde os alumnos de 1º de ESO son actores e actrices: estraperlista, gardas civís, mestre e mulleres. Rematamos, claro, coa festiva canción de Falperry, "As mulleres do Saviñao".

A experiencia traspasou os muros do colexio, e así o Concello manifestou o seu interese pola nosa experiencia e dedicouse o concurso de debuxo que se convoca anualmente con motivo do Día da muller, ás *Mulleres do Saviñao*. Así foi como os alumnos e alumnas de Primaria, na materia de Educación plástica, elaboraron a súa propia versión dos feitos despois do que lles contaran os seus propios compañeiros, usando técnicas diversas. Pastel, colaxe, acuarela... os corredores do Concello convertéronse en improvisada galería de exposicións e, polo tanto, agora non só os nenos e nenas coñecerían a historia senón tamén moitos veciños e veciñas que non oíran falar dela. O Alcalde recibiu os artistas e a profesora no seu despacho, e foi ao mesmo tempo unha oportunidade para falar con el en directo de problemas e melloras posibles nas súa aldeas e vilas.

AVALIACIÓN POR PARTE DO ALUMNADO E DO PROFESORADO

Para os nenos e nenas foi moi motivador coñecer a súa historia. Ademais das heroínas dos episodios analizados, as súas antepasadas, o vello Escairón, os lugares onde aconteceron os feitos, o salón de baile, o concello, personaxes como estraperlistas ou mulleres que se plantan diante de gardas civís armados, un mestre que é al-

calde... todos os ingredientes para unha novela ou unha película, pero con feitos reais.

A mellor perspectiva desta experiencia foi contribuír a abrir a mente do alumnado, pensar que o feminismo non é algo de agora, senón que antes a muller, ante situacións de necesidade extrema no rural como foi o caso, non se amedrentaba... Os homes apoiándose na retagarda, non foron para nada alleos e estaban aí presentes... o que ten que ser para construír unha sociedade igualitaria nos nosos días, as mulleres empoderadas e os homes imprescindibles e necesarios co seu apoio, esta é a visión coa que se quedan os bisnetos e tataranetos das *Mulleres do Saviñao*: unha sociedade formada por homes e mulleres que xuntos loitan contra as inxustizas e por unha sociedade onde a igualdade debe ser real.

Non debemos deixar de facer constar os nosos agradecementos especiais a Enrique Pérez pola súa testemuña tan vívida e emotiva, e a Pepe Carriola polo grande traballo etnográfico co seu arquivo fotográfico "O vello Escairón". ■

REFERENCIAS

- SOUTO BLANCO, M. J. (2003). "Una 'revuelta de hambre' en la Galicia del primer franquismo". En *Pasado y memoria: Revista de Historia Contemporánea*, núm 2, pp. 241-254.
- SAMPIL SÁNCHEZ, E. (2003). *Circular polo Saviñao II*. O Saviñao, Círculo Cultural e Recreativo.
- LOSADA, J. (2006). *O vello Escairón. Un paseo polo noso pasado*. O Saviñao, Círculo Cultural e Recreativo (DVD).
- FALPERRY (2011). "As mulleres do Saviñao", en *Do amor e das mentiras* (Disco).